

інтерес. Золотий вік радянського плаката припав на 1920-30-ті роки, період революційного будівництва з розквітом графіки модернізму і конструктивізму. Плакат революційний стосується найголовнішого, – він говорить про життя і смерті, про боротьбу і перемогу, про насильство і свободу, про хліб і людство, про сьогодні і майбутнє.

Рекламний плакат прагнув лише забити цвях пам'яті в свідомість споживача; революційний не обмежується інформацією. Він вимагає, наказує, велить. Плакат – знаряддя масового навіювання, засіб організації колективної психології.

Тема звільнення жінки від кайданів старого побуту і наділення її рівними правами з чоловіком представлена на десятках плакатів. Пропагандистська риторика багато в чому не розходилася з дійсністю: жінкам насправді були надані всі основні права, включаючи доступ до освіти і розширення можливостей професійної кар'єри (в тому числі і політичної). На практиці все було набагато складніше, жінки зіткнулися з подвійним обсягом робіт (вдома і на роботі) і були здебільшого обмежені рамками «жіночих» професій: вчителька, текстильниця, доярка тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська-Хом'як Марта. Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884–1939. — Київ: Либідь, 1995. — С. 332–338.

2. Деготь Е. Трансмедіальна утопія живописи соціалістического реалізму / Катерина Деготь // Советская власть и медиа: сборник статей. — СПб.: Академический проект, 2006. — С. 204–215. — С. 208.

Владислава Проценко,

студентка 2 курсу

гуманітарно-економічного факультету

Науковий курівник: **М.М Антощак,**

к. і. н., доцент (БДПУ)

АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТР КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНЦІВ

Актуальність проблеми. У процесі національної самоідентифікації українців на сучасному етапі актуалізуються питання вивчення особливостей національної культурної спадщини, реконструкції культурно-мистецьких процесів, висвітлення творчої атмосфери мистецького минулого. Дослідження українського аматорського театру в контексті національної культурної традиції дає змогу відтворити загальне культурно-історичне тло, проаналізувати провідні тенденції розвитку національної театральної культури, висвітлити діяльність провідних театральних митців того часу. Метою дослідження є висвітлення специфіки розвитку українського аматорського театру кінця ХІХ – початку ХХ століття у структурі тогочасних соціокультурних процесів.

Ступінь досліджуваності проблеми. Різноманітним теоретичним та практичним аспектам розвитку українського театального мистецтва присвячено праці зарубіжних та вітчизняних дослідників. Тенденції та

шляхи розвитку українського театрального мистецтва відображені у працях Д. Антоновича, Н. Андріанової, О. Красильникової, О. Кисля, Б. Романицького та ін. Окремі аспекти становлення аматорського театрального мистецтва розкриваються у історико-культурологічних, мистецтвознавчих роботах В. Бурдуланюка, Л. Дорогих, О. Казимирова, С. Чарнецького та ін. Проте, попри значимість доробку вчених, історико-культурний контекст становлення українського аматорського театру як невід'ємної складової української театральної культури в проекції тогочасних мистецьких тенденцій ще потребує історичного та мистецтвознавчого аналізу.

Мета і методи дослідження. Під час дослідження використано як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, узагальнюючий), так і спеціальні джерелознавчі (евристичний, конкретно-пошуковий).

Сутність дослідження. Розвиток аматорського театрального мистецтва в Україні поживався після указу імператриці Єлизавети Петрівни від 21 грудня 1750 р. Цей документ регламентував діяльність аматорського театру як автономного культурного явища, хоча театралізовані вистави в Україні практикувалися і раніше. Якщо в Росії виникненню світського театру передувала практика кріпацького театру, у Західній Європі – двірського, то в Україні домінував вид аматорського. Поміщицько-інтелігентська інсценізована забава набувала різночинно-демократичного характеру. Векторною перспективою аматорського мистецтва є його прагнення сягнути рівня професійного. У жанрі театрального мистецтва це здавалося майже неможливим, оскільки постановка театрального дійства вимагає спеціальної підготовки режисерів, акторів, художників, декораторів, освітлювачів, тобто фахової мистецької освіти. Аматорський театр обмежений в такій можливості, тому весь комплекс потрібних знань й енергетика постановочної роботи зосереджується на режисерові.

Аматорські вистави стають популярними в Україні від початку XIX ст. Потреба у національному театрі саме в цей період викликала зрілістю нації, духовними патріотичними запитами народу. Саме тому у центрі боротьби за народний театр українські передові діячі ставили питання репертуару. Організація власного національного театру, заснованого на реалістичних принципах, з ідейно-художнім репертуаром для українського народу була справою великої політичної ваги. Переслідуваний шовіністичною політикою царського уряду, позбавлений права на життя і розвиток горезвісними указами і розпорядженнями, український театр переживав тяжкі часи. Владу непокоїла не тільки поява українських книг, а й драматичних творів, призначених для народної сцени. Від переслідування українського театру царський уряд перейшов до цілковитої його заборони. Доходило до того, що українські народні пісні на концертах виконувалися французькою мовою. Цензурні правила обмежували тематику українських п'єс. Їх зміст міг торкатися селянського побуту, кохання, але ні в якому разі – соціальних проблем. Заборонялося відображати на сцені історичні події, які нагадували б про колишні «вольності» українського народу і його боротьбу за незалежність. Вважалося неприпустимим, щоб поміщик,

інтелігент або чиновник розмовляв українською мовою, у п'єсах ці персонажі мусили розмовляти лише російською. Не допускалася також на сцену перекладна драматургія.

Але заборона українського театру в Україні не припиняє, а навпаки – активізує творчу працю аматорів, яким залишалось одне – активно протидіяти репресивним імперським утискам та засобами сценічного мистецтва відстоювати право українства на національне буття. Провідні українські діячі В. Антонович, М. Драгоманов, С. Подолинський, Ф. Вовк, П. Чубинський, М. Михальчук, О. Русов, М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, М. Старицький, І. Франко, М. Лисенко та ін., наслідуючи систему духовних цінностей Т. Шевченка, в основу своєї діяльності ставили національну ідею як компонент самосвідомості нації, яку було піднесено до рівня ідеології, утвердження демократичних ідеалів, відродження історичної пам'яті українського народу.

Стрімкий розвиток музичного і театрального аматорства другої половини XIX ст. засвідчував зростання творчого потенціалу народних мас, збагачення їх художніх інтересів й досягнення високого рівня сценічно-виконавчої майстерності, адресованої широкій аудиторії. Майбутні видатні виконавці у галузі музично-театрального мистецтва висувалися переважно з аматорських кіл. І, незважаючи на переслідування, державні та цензурні утиски, неприхований опір шовіністично налаштованих кіл громадськості, провідні театральні діячі М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька та ін. намагалися реалізувати суспільну, націєтворчу, етнозберігаючу та консолідуючу функції театрального мистецтва.

Аматорські театри 70-х років XIX ст., набувши досвіду і виконавської майстерності, стали самобутнім явищем. Вони об'єднали талановиті творчі сили, і перетворення деяких аматорських гуртків у професіональні театри залишалося вже питанням часу за сприятливих обставин. Після [Емського указу 1876](#) року любительські вистави відбувалися приховано у будинку професора Київського університету св. Володимира О. Кістяківського. Поширювалися таємні гуртки за участю київських залізничників (одним із них керувала [Марія Старицька](#)), друкарів Ковальського та Кульженка. У Києві упродовж 1882–1892 на сцену допускалася лише одна україномовна п'єса на рік.

У 80-90-х роках XIX ст. на теренах України і Росії, аматорський театр знайшов сприятливі умови для свого розвитку у робітничому середовищі – на великих фабриках і заводах. Майже у кожному повітовому місті й містечку, великих селах, цукроварнях, гуральнях, на вузлових залізничних станціях створювались аматорські гуртки. Ними керували колишні учасники аматорських театрів великих міст й випускники навчальних закладів – учителі, лікарі, землеміри, поштмейстери, діячі земств тощо. Удосконаленню діяльності аматорських колективів сприяв досвід функціонування професійних театрів М.Кропивницького, М.Старицького, П.Саксаганського, М.Садовського й професійних російських труп, що гастролювали в Україні. У роботі аматорських театрів брали участь: І. Кропивницький – у [Лисичанську \(1907\)](#), [Марія Заньковецька](#) – у Ніжині (1906), [Гнат Хоткевич](#) очолив аматорський театр (1912) Товариства Дому робітників у Харкові.

В цей період українське сценічне мистецтво було досить популярним і у військовому середовищі. Аматорські вистави влаштувалися у Києві, Харкові, Чугуєві, Одесі, Миколаєві, Балаклєї та інших місцевостях у приміщеннях учбових команд, госпіталів, казармах колишніх військових поселень. Репертуар аматорських військових театральних гуртків становили п'єси національної драматургії: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, «Украдене щастя» І. Франка, «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Спокуса», «Свекруха» Л. Лопатинського, «Сотниківна» Б. Лепкогота ін. За свідченням архівних джерел, українське театральне мистецтво пропагували й в окремих товариствах. У 1902 році Херсонське Товариство народної тверезості орендувало у заможного міщанина великий дім та відкрило у ньому Народний аматорський театр. Репертуар аматорського театального колективу Товариства становили п'єси української драматургії. Популярним був аматорський театр на українських ярмарках в торгівельних містах. Зазвичай це була ілюстрація важкого злиденного життя найманого працівника, який зазнає постійних утисків від свого господаря. Вистави проводилися як російською, так і на українською мовами.

На початку ХХ ст. починають створюватися театральні колективи які демонстрували свої вистави у різних містах і селах. Спочатку М. Кропивницьким у селі Позняки Лохвицького повіту Полтавської губернії було засновано аматорський драматичний колектив. Режисер плідно працював з аматорами протягом 1901-1904 рр. Аматорська трупа гастролювала до Лохвиці та інших міст Полтавщини, пропагуючи українську культуру серед широкого громадського загалу. Наслідуючи принципи творчої діяльності М. Кропивницького, провідний український письменник А. Тесленко у селі Харківці Лохвицького повіту на Полтавщині організував аматорську трупу із сільської молоді. Протягом декількох років цей аматорський колектив самовіддано працював у Харківцях, репрезентуючи громаді п'єси М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, М. Старицького та інших українських драматургів. Вельми успішно у цей час здійснював постановки українських вистав аматорський гурток с. Терни на Сумщині. Цей сценічний колектив організували студент Київського політехнічного інституту О. Міхно та ветеринар К. Романов. Аматорський колектив активно діяв понад десять років, постановку вистав здійснювали у приміщенні сільської школи. Репертуар колективу був достатньо потужний. За свідченням тогочасних матеріалів, його основу становили 30 п'єс української драматургії.

Основні висновки. Отже, аматорські театральні колективи у час тотальної русифікації, імперських заборон та етнічних переслідувань були важливими чинниками національно-культурного відродження. Їх творча діяльність сприяла консолідації українського суспільства, популяризації української мови, етнографічних особливостей, звичаїв українців, національному самоутвердженню та збереженню культурної ідентичності. Театр ХІХ століття залишив по собі велику і багату спадщину справжнього мистецтва, яке залишається в пам'яті нашого театального минулого і майбутнього. Всі різноманітні форми діяльності театрів ХІХ ст. – початку ХХ ст. стали підґрунтям для розвитку сучасного театру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крип'якевич І. Історія української культури / І. Крип'якевич. – Київ: Либідь. – 1994. – 650 с.
2. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури : Навчальний посібник / В.М. Шейко, Л.Г. Тишевська; Науковий редактор В.М. Шейко. – К.: Кондор. – 2006. – 257 с.
3. Андріанова Н. Шляхи розвитку українського театру / Н. Андріанова. – Київ : Знання. – 1960. – 40 с.

Олена Сорокіна,
студентка 4 курсу
гуманітарно-економічного факультету
Наук. керівник: **О.С. Авдєєва,**
к.і.н., доцент (БДПУ)

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК БЕРДЯНСЬКОГО ТЕАТРУ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)**

Актуальність. Одним із чинників, що впливали на культуру населення Бердянська, був театр. Театр був чи не одним культурним осередком міста який об'єднував декілька видів мистецтва та формував світоглядні орієнтири. Театр поширює культурні та духовні надбання народу, його ментальні особливості. Тому на прикладі театру можна простежити естетичні та культурні смаки різних верств населення, щодо проведення дозвілля.

В період кін. ХІХ – поч. ХХ ст. театр був важливим ідеологічним чинником, він сприяв консолідації громад, формуванню моральних цінностей. Історію Бердянського театру ми знаходимо на шпальтах періодичних видань міста та спогадах очевидців. Саме відсутність комплексних досліджень з цієї теми дає змогу визнати її актуальність і розгортає перспективи на ґрунті історичні розвідки, присвячені Бердянському театру в соціокультурному житті України.

Ступінь розробленості теми. Особливості розвитку театрального мистецтва в м. Бердянську висвітлено у розвідках сучасних дослідників: В. Константиної, І. Лимана, Є. Милько, В. Михайличенка, Є. Денисова, Н. Тишаківа, Л. Ноздріної. Цінні відомості про діяльність бердянського театру містяться у статтях В. Константиної та І. Лимана, яким на основі архівних та опублікованих джерел вдалося відновити театральне життя Бердянська, благодійну діяльність акторів, висвітлити переваги і проблеми, існуючі в театральному розвитку міста.

Сутність дослідження. В період другої половини ХІХ ст. розвиток театрального мистецтва перебував в початковому періоді. Тобто, як характеризує його Ольга Деміденко – це етап заснування театру та його діяльність на теренах регіону.

Будівля міського театру Бердянська вважалася однією з кращих архітектурних споруд міста. Зведена вона була в першій половині ХІХ ст. на кошти міського голови М. Кобозева [2, с. 163].

24 квітня 1849 р. відбулося урочисте відкриття театру. В цей день, на